

Superlativi nad Kraškim robom in pod njim, #16/100

Osapska Velika stena skupaj z manjšo sosedo, Mišjo pečjo, je eno najbolj znanih plezališč v Evropi – Ne le grad Strmec, ki smo ga prvič dosegli s spodnje oz. zahodne strani, poseben vtis je naredila tudi bližnja Sveta jama

Tekst: **Andreja Frankovič**

Kljub mrazu in burji je na zimsko nedeljsko dopoldne v Ospu pod Kraškim robom precej živahno. Natančneje: avtomobilov na lepo urejenem parkirišču je precej. Zelo razgledna, 500 m široka in 200 metrov visoka ter tehnično zahtevna osapska Velika stena skupaj z manjšo sosedo, Mišjo pečjo, je eno najbolj znanih plezališč v Evropi. Osapska stena pomeni raj tudi za številne ptice (krokarja, skalnega goloba, puščavca ...).

Nekoč je tu imela dom največja sova, uharica (*Bubo bubo*), ki se je zaradi množice plezalcev odselila. Za njo pa se je tod pojavil sokol selec (*Falco peregrinus*), najhitreše bitje na svetu: ob strmoglavljenju za plenom lahko doseže hitrost 300 km/h!

Poleg spretnih športnih plezalcev z vsega sveta (prvi so se v Ospu pojavili že v 70. letih) so tu še gorski kolesarji in ne nazadnje mi, pohodniki. Skozi vas vodi tudi Slovenska planinska pot, zato sem pričakovala, da nas bo več, a število ljudi, ki smo jih srečali na dobrih 10 kilometrov dolgi, odlično označeni krožni poti, lahko preštejem na prste obeh rok. Mia in Arvy sta imela s sledmi in neznanimi vonji vseeno več kot dovolj dela. Celo toliko, da sta bila ves čas zglodno blizu naju.

Ena najstarejših slovenskih vasi

Za ogrevanje smo se s parkirišča pod Mišjo pečjo sprehodili skozi Osp, eno najstarejših slovenskih vasi, ki se v pisnih virih prvič omenja že leta 1067, torej le nekaj desetletij za nastankom Brižinskih spomenikov. Ozke vaške ulice obdaja posebna mešanica istrske in kraške arhitekture, nad katero bdi poznobaročna cerkev sv. Tomaža apostola, ki izvira iz 16. stoletja.

Še višje, neposredno pod Veliko steno, je jama Grad (Osapska jama), iz katere izvira Osapska reka. Če je njena struga marsikdaj suha, pa je bila reka ob našem obisku presenetljivo vodnata in hitra. Pred jamo

Fotografije: Shutterstock

Osp se v pisnih virih prvič omenja že leta 1067, torej le nekaj desetletij za nastankom Brižinskih spomenikov.

so ostanki srednjeveške utrdbe oz. obrambnega zidu, ki je lokalnim prebivalcem ponudil zavetje v času turških vpadov, beneško-avstrijskih vojn in tudi med zavezniškim bombardiranjem Trsta in njegovega zaledja med 2. svetovno vojno. Nanj verjetno spominja tudi granata, ki nas preseneti pred nekdanjo kapelico ob cesti.

Mladi poganjki špargljev

Do jame in pod steno v obliki podkve (sploh iz ptičje perspektive se zelo lepo vidi, da gre za kraško udornico) se morda povzpnejo kdaj drugič; tokrat nas prijazna domačinka usmeri po glavni prometnici skozi vas in desno navzgor do cerkve, nad katero zavijemo levo na kolovoz. Takoj ko se asfalt konča, opazim prve grmičke divjih špargljev. Pravzaprav sem jih že prej, ob cesti. Ogromno jih je! Ne morem si kaj, da ne bi začela iskati mladih, letošnjih poganjkov, čeprav se mi zdi, da je zanje še prezgodaj. Tomaž mi sledi. Najdem prvega, drugega in tako se začne ... potem pa ne moreva nehati. Znano.

Ampak mi smo se namenili na Socerb! Če bova oprezala za šparglji, ne bomo prišli nikamor. Po nekaj deset metrih strmenja levo in desno si nadeneva navidezne plašnice. Da gre lažje, z udobnega kolovoza skrenemo na kamnito stezo, ki se postavi nekoliko bolj pokonci, ko gmajna preide v borov gozd, v katerem so še dobro vidne posledice požara pred nekaj leti. Tam tudi špargljev ni. Vsaj toliko časa, da se naval nabiralniške vneme nekoliko umiri.

Kamniti lepotec

Tik pred zamejsko vasico Prebeneg pot zavije proti vzhodu in špargljev je spet ogromno. Ampak nobenega mladega, vsaj tik ob poti ne. Po kolovozu, ki na nekaterih mestih razgalja svojo nekdanjo natančno tlakovano podobo (sprva sva se celo spraševala, ali gre le za razpokano skalo), dosežemo cesto in za prvim ovinkom že tudi strnjeno srednjeveško vasico Socerb, nad katero bdi grad Strmec, edini večji utrdbeni objekt na Kraškem robu.

Kamniti lepotec na skalni pečini, zgrajen v 9. stoletju, ima dominantno strateško pozicijo nad Tržaškim in Koprskim zalivom. V 16. stoletju je odigral odločilno vlogo v boju med Avstrijci in Benečani za nadzor nad solinami v Žavljah, pa tudi v času turških vpadov in celo v 2. svetovni vojni. Leta 1780 je vanj udarila strela in zanetila uničujoč požar, zato je začel propadati; ruševine je obnovil še tržaški baron Demetrio Economo v 20. letih minulega stoletja.

Ta razgledna, idilična lokacija naju privlači znova in znova. Pa vendar sva jo tokrat doživela zelo drugače. Ne le grad, ki smo ga prvič dosegli s spodnje oz. zahodne strani, poseben vtis je na naju naredila bližnja Sveta jama, v kateri še nisva bila. Skupaj s štiričlansko družino iz Ljubljane smo se znašli ob pravem času na pravem mestu: ob nedeljah ob 14. uri namreč člani Jamarskega društva Dimnice odprejo vhod v jamo in obiskovalce povabijo na voden ogled, ki traja približno tri četrt ure. Imeli smo kaj videti, še posebej pa slišati, saj je bil naš vodnik res zelo izčrpen. Pozitivno naju je presenetil tudi s pobudo, da gresta psa lahko z nami in nas počakata v vstopni dvorani.

Dvonadstropna jama

Dobrih 200 metrov dolga in 40 metrov globoka dvonadstropna jama na stiku apnenčastega in flišnega sveta je edina na Kraškem robu, ki je odprta za obiskovalce. Po njenem dnu teče potok, ki se izliva v izvire v Dolini pri Trstu. Po tipu je ledenica – ko se vanjo ujame hladen zimski zrak, temperatura v jami pade pod ledišče. Ob našem obisku je bilo obratno; v jami je bilo kakšnih 10 stopinj več kot zunaj, predvsem pa nam je ponudila prijazno zavetje pred burjo.

Sveta jama je tesno povezana z legendo o mladem tržaškem mučencu iz 3. stoletja, svetem Socerbu (it. Servolo, lat. Servulus), ki naj bi po spreobrnitvi v krščanstvo v jami preživel nekaj mesecev (ali celo slabi dve leti). Asketsko življenje naj bi mlademu Socerbu dalo posebno moč, s katero je lahko zdravil hudo bolne. S čudeži in propagiranjem krščanstva se je zameril oblastem, zato ga je rimski cesarski namestnik zaprl in mučil do smrti. Umrl je 24. maja 283 ali 284.

Kult čaščenja sv. Socerba

Ta legenda je bila v okolici Trsta v poznem srednjem veku zelo razširjena. Kult čaščenja sv. Socerba je zelo star, iz Trsta se je razširil tudi v Benetke, kjer je bil prvi samostan v bližini doževe palače posvečen prav Socerbu (prvič omenjen že l. 819). Legendo o sv. Socerbu in procesije ob njegovem godu (24. maja) opisuje tudi Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske (1689). Socerbska jama je postala priljubljeno romarsko svetišče.

V edini zdaj že nekdanji podzemni cerkvi v Sloveniji je takoj na vходу še vedno ohranjen kropilnik, vklesan v kapnik, v steno nad njim pa so vklesane ozke stopnice, ki vodijo na presenetljivo prostoren pevski kor. Na dnu kakšnih 20 metrov visoke in zelo prostorne vhodne dvorane je podstavek nekoč marmornega in pozneje lesenega oltarja (prvotni kamniti oltar iz 16. stoletja je bil uničen po

2. svetovni vojni, ko je bila prekinjena tudi večstoletna romarska tradicija). Katoliških maš v jami danes ni več (pač pa so v udornici nad njo), razlog pa je precej nenavaden. V jami potekajo obredi angleškega zdravilca Stephena Turoffa, ki trdi, da je reinkarnirani sv. Socerb, ki je v enem od svojih prejšnjih življenj kot puščavnik živel na področju Slovenije v socerbski Sveti jami, kjer zdaj na vsakoletnih srečanjih zdravi in razsvetljuje privrženca svojega kulta. Po besedah našega vodiča ne gre za ekstremiste, vsekakor pa se ti obredi ne skladajo s cerkvenimi, zato jama ne velja več za sakralni objekt.

Vinska klet v socerbski jami

Iz »cerkve« se spustimo po betonskih stopnicah nekoliko nižje, kjer spoznamo še eno zanimivo vlogo, ki jo je imela socerbska jama v preteklosti: grof Benvenuto, član ugledne tržaške plemiške rodbine Petač (it. Petazzi), ki je odigrala ključno vlogo v drugi habsburško-beneški vojni (1615–1617), je po vojni kupil grad Socerb in si v jami uredil vinsko klet. Zaradi skrunitve svetega prostora je bil po Valvasorjevih besedah kaznovan tako, da se mu je vino skisalo. Nič pa nismo izvedeli, ali so bili kaznovani tudi obiskovalci ali romarji, ki so se podpisovali na stene, poškodovali številne kapnike in jih odnašali iz jame v veri, da lahko kapnik iz svete jame obvaruje hišo pred strelo.

Med odkrivanjem nepoznavalca komaj opazne jamske flore in favne, med katero izstopata dva netopirja, ki brezskrbno visita s stropa nekdanje jamske vinske kleti, se spustimo še nekaj metrov nižje, kjer se zdi, da je jame konec. »Jamarji vedno iščemo nadaljevanje,« pravi naš vodnik, »veseli smo, če zaznamo prepih, saj to pomeni, da je tudi prehod.« Mimogrede nam ponudi še lekcijo hoje po spolzki sigi in že se spretno spusti v votlino pod nami, kjer pokaže »neviden« prehod v spodnje nadstropje, na dnu katerega teče potok.

Jamski steber in kapniške strukture, ki so se zaradi razpok naposled zrušile na tla (levo). Netopir prezimuje na stropu nekdanje vinske kleti (desno).

Grad na skalni pečini, zgrajen v 9. stoletju, ima dominantno strateško pozicijo nad Tržaškim in Koprskim zalivom.

Urjenje astronautov

Čeprav sta nas ves čas slišala – zato jima zelo posebne okoliščine niso povzročile pretiranega stresa – sta Arvy in Mia nadvse vesela naše vrnitve v »cerkev«. Preden se poslovimo, izvemo še nekaj zanimivosti o tem, kako se v jamah urijo astronauti, saj razmere na Marsu zahtevajo podobne veščine preživetja v ekstremnih razmerah kot tiste globoko v jami. Zelo vetrovne razmere na prostranih pašnikih t. i. Zgornjega krasa pa od nas, vsega hudega vajenih pohodnikov, zahtevajo le rokavice, kapo in malce stisnjene zobe, dokler se ne skrijemo za zaveso borovcev.

Tik nad vasico Kastelec, varno umeščeno v zavetrje, naletimo na že drugi lepo ohranjeni kal ob poti (Žleb), pod vasjo, kjer se začne t. i. Spodnji kras, preko katerega nas znova pospremi ledeno mrzel veter, pa še na tretjega (Kalič). Nekdanje napajališče za živino, pomemben življenjski prostor žab, krastač, pupkov, kačjih pastirjev in drugih žuželk, je že polno mrestov, iz katerih se bodo kmalu izvalili mali paglavčki. Prizori, ki naju spomnijo na otroštvo ... Tudi Arvyju je ta plavajoča sluzasta tvorba zelo zanimiva, moja bojazen, da bi ji njegova radovednost kakorkoli škodovala, pa je odveč. Narava je res izvirno poskrbela za varnost žabjih jajčec.

Čeprav je hoja po kamniti stezi takoj po spustu čez Kraški rob sprva malce neudobna, še posebej za Mio, ki previdno opazuje, kam bom

stopila, je zatišna lega pravo olajšanje. Pobočje, poraščeno s travo in grmičevjem, je spet polno špargljev, a mladih poganjkov (še) ni – z izjemo dveh, ki jih opazim tik nad osapsko steno. Njeno veličino si zdaj ogledamo še s ptičje perspektive. Pogled navzdol je za nekoga z izrazitim strahom pred višino zagotovo strašljiv. Za piko na i razgibano, pisano steno ravno ob zaključku naše poti obsije še nekaj oranžnih žarkov zahajajočega sonca, ki se je sicer ves dan večinoma skrivalo. ■

Nad strnjeno srednjeveško vasico Socerb bdi grad Strmec, edini večji utrdbeni objekt na Kraškem robu.

